

Los mites dins *La Santa Estela del Centenari*

La Santa Estela del Centenari refoga de mites. Se pòria dire qu'es un magazin de mites que son botats en scèna, expausats, portats per de personatges diversès. Una question que nos podèm pausar es s'aqueles mites se retròban invalidats dins l'òbra e se òc, segon quinas modalitat se fan aquelas invalidacions eventualas.

1. Lo mite de l'istòria de la lenga

Un dels mites mai vesedors dins *La Santa Estela del Centenari* es tot çò que concernís l'istòria de la lenga occitana. Quatre grandas idèas son exprimidas, que correspondon a d'idèas presentas, amb mai o mens d'intensitat, dins la pensada del Felibritge d'après 1854 e de l'occitanisme del sègle XX. Aquelas idèas son pas confòrmas a çò que nos dison l'istòria e los istorians, non pas nacionalistas franceses mas objectius (istòria evenimentiala e istòria culturala e istòria literària). A cada còp, es plan d'aver present a l'esperit en qué las grandas idèas del mite son istoricament mai o mens faussas o resultan de simplificaciones rapidas (senhalat per ⇒).

a) los trobadors

L'idèa es exprimida dos còps dins *LA La Santa Estela del Centenari*. Lo primièr es per Enric Molin quand fa l'educacion d'Ambròsi Lorei (Q1, 3). Enric Molin dessenha un espaci (que compren Catalonha), cita de noms (4) de trobadors mas se declara pas pro sabent per ne dire mai. Los trobadors servisson aquí de caucion legitimaira per Enric Molin que vòl destrusir l'imatge negatiu estacat al mot *patés*, lo prestigi de la cultura medievala es una arma contra la desvalorizacion de la lenga. Lo segond còp quand tornan los trobadors es jol calam del vièlh (Quasèrn tresen, 11). Es just après la visita de Diònisi Saurat quand s'interessa als Catars. Comença per dire que los Catars son responsables de l'escrancament de l'occitan per l'intermediari de la Crosada (i tornarem) mas se ravisa (moviment dialectic) per ligar espelison dels trobadors e Catars :

Òc, mas benlèu que sens eles seriá pas espelida la prima. Los Trobadors aurián pas cantat. Seria estada autra nòstra civilizacion, e benlèu seriá pas estada de tot. (210)

La creacion dels trobadors es assimilada metaforicament a la prima (tanben dins Q1, 3), sason de la (re)naissença de la natura, e de l'amor, plan celebrada pels trobadors (s'opausa a l'ivèrn nordic ; Occitània = « primièra civilizacion dels païses del solelh colc »).

⇒ es evident que l'epòca dels trobadors constituís un moment important dins l'istòria de la lenga occitana mas tanplan Enric Molin que lo vièlh procedisson a una simplificacion istorica fondada sus la susvalorizacion d'aquel moment. Aquesta susvalorizacion se fa

- primièr per contrar la desvalorizacion sociala (*patés*)
- al detriment dels autres periòdes de l'istòria culturala occitana

⇒ l'associacion amb los Catars es una farlabica completa :

- es pas la meteissa epòca :
 - o lo primièr trobadors Guilhèm IX d'Aquitània morís en 1126, quasi un sègle avant la Crosada
 - o i a pas de trobador catar (!!)

- son dos fenomèns de natura completament diferenta

Los trobadors son un mite fundador. Fan partida de la cosmogonia de la cultura occitana e occitanista. Benefician d'una sus-evaluacion simbolica de natura compensatòria.

b) los Catars

Lo catarisme es representat per Dionisi Saurat (Quasèrn tresen, 9) que se presenta coma lo darrièr « bolgre » mas qu'expausa pas res de las cresenças cataras. Es lo vièlh que s'entresenha après sa partença. L'expausat de la doctrina catara, tala coma compresa pel vièlh, ocupa lo capítol mai long del libre (Quasèrn tresen, 10). La lectura qu'es facha del catarisme sembla pas confòrma a la realitat istorica e teologica (⇒ los Catars envisatjan pas que poguèsse i aver mai d'un Dieu). L'interpretacion qu'es facha del catarisme passa pel prisma del vièlh : reten la teoria del Dieu passadís que s'opausa al Dieu d'eternitat, çò que li permet d'afirmar : « Èri ieu lo Dieu passadís » (216).

⇒ lo catarisme es estat considerat (e es encara considerat per d'unes) coma una emanacion particularament manifèsta d'un engèni (/ èime / esperit) occitan. Dionisi Saurat èra convençut que sos aujòls cataras ariegeses li avián comunicat lo tèxt d'un poèma (*Ac digas pas*) en occitan dins sos sòmis (lo sòmi permet d'aténher una dimension ont lo temps es abolit, Quasèrn tresen, 9). Dionisi Saurat es tanben a l'origina d'una mistificacion literària qu'aguèt un cèrt resson en 1953 e que lo lancèt dins lo mitan occitanista (ed. *Encaminament catar*, PUM, 2010). Los tèxtes conservats dels Catars son fòrça pauc nombroses, quasiment totes en latin, plan plan pauc en occitan. Empacha pas que lo catarisme siá considerat coma un autre temps fòrt de l'istòria occitana ⇒ sonque una part pichona de la poblacion aderissiá al catarisme dins los territòris ont èra implantat ⇒ de zònas entièras del domeni occitan foguèron pas tocadas pel catarisme (ni per la Crosada).

Lo catarisme representa lo mite espiritual d'Occitània, o puslèu de l'occitanisme (pas del Felibritge que s'i interèssa pas gaire). Es tanben dins sa cosmogonia.

c) la Crosada contra los Albigeses

Es mençonada per Enric Molin (Quasèrn primièr, 3) coma la catastròfa que bota fin a l'edat daurada dels trobadors. En reprenent la metafòra de la prima :

« una prima tròp aboriva, un ventada la rausís. Dempuèi la Crosada dels Albigeses, que los senhors francimands se getèron sus nòstre país per se n'apoderar, la nòstra lenga se desondra e la renègan d'unes que la deurián aparar ».

La pèrdia de la lenga es doncas una consequéncia dirècta de la Crosada.

Los Catars son envisatjats un temps (movement dialectic) coma los responsables indirèctes de la Crosada (Quasèrn tresen, 11). Lor cresença es un « deliri » que mena lo país a la mòrt (210). L'actitud passiva, non-violenta, dels Catars es mesa en relacion amb lor destacament de las causas terrèstras que fa que resistisson pas fisicament ni militarment : se laissan cremar, per eles tot es *poiridum* (tèrra e lenga), i.e. domeni de la mòrt (215).

⇒ es clar que la Crosada es pas estat un eveniment positiu, mas es pas l'absorbcion dins lo domeni dirècte dels reis de França que causèt la desvalorizacion de la lenga. Se sap despuèi un moment (en darrièr luòc, la contribucion de F. Martèl dins Boyer / Gardy 2003) que la monarquia cambièt pas res als usatges linguistics dins lo sud del reiaume. Se sap tanben que la substitucion linguistica se faguèt pels eleits primièr a partir del mitan del sègle XV (Brun 1923, Courouau 2012).

La Crosada es l'eveniment istoric emblematic que marca als uèlhs dels occitanistas la fin d'un destin particular e la debuta d'una somission mortifèra (⇒ la realitat es mai complexa, son de fenomèns socials e non pas politics que menan a la desvalorizacion de l'occitan). Aquí avèm los elements del triptic :

- l'artistic / poètic / literari : los trobadors
- l'espirtual / religiós : los Catars
- lo politic : la Crosada

totes sinonims de fracàs e de mòrt. Lo mite istoric s'accontenta d'aquelas tres partidas (lo còs, lo còr, l'arma) per explicar la pèrdia de la lenga dins lo temps long de l'istòria (⇒ simplificacion totala que nega una istòria longa ont los paramètres socials joguèron mai de ròtle que los paramètres politics).

d) la Glèisa, la Republica e lo pauritge

Lo vièlh explica son engatjament per l'occitan a partir d'una anecdòta personala (Quasèrn tresen, 5). Quand es apostrofat en occitan dins un espital pendent la guèrra : « Paure bolgre ! » (bolgre = nom donat als Catars per referéncia a l'origina bulgara de la sècta dels Bogomils), pren consciéncia de son occitanitat, s'engatja activament mas la lenga se pèrd jos l'accion :

- dels curats que presican pas mai en occitan
- dels regents que percaçan l'occitan (tanben present en incisa dins lo raconte d'Enric Molin suls trobadors, Quasèrn 1, 3, amb l'anecdòta del senhal)
- del mond de la campanha que la pauretat buta a l'exilh, que fai que los vilatges se vuèjan...

⇒ es incontestable que l'accion de la Glèisa e dels regents (*les hussards noirs de la République*) juguèt contra l'occitan. La Glèisa faguèt totjorn la causida dels eleits e los regents aplicavan de directives. Mas se sap tanben que tot es mai complicat, es pas blanc-negre : la Glèisa a totas las epòcas aguèt una accion en occitan (a l'oral coma a l'escrich) e entre los regents n'i aviá que siá integravan l'occitan dins lor pedagogia siá anèron fins a defendre l'occitan¹ (Antonin Perbòsc es lo mai celèbre de totes, regent dins lo 82).

⇒ es evident tanben que l'exòdi rural favorizèt lo recuol de l'usatge. Dins un vilatge ont i a pas mai degun, es clar que la lenga es pas parlada ! Mas en venent dins las vilas, aquelas poblacions aderiguèron massissament al francés, esposèron de representacions generalas dins la societat francesa (excellenta analisi dins Gardy / Hammel 1994) qu'associan progrès (= urbanizacion, educacion), usatge del francés e abandon de l'occitan (*patois*). Aquí tanben son de mecanismes socials que son a l'òbra mai qu'economic.

Avèm aquí una analisi mitificada : los curats, los regents son d'actors de terrenh, de tòcas de bon designar, de responsables de bon denonciar. Idèm per l'exòdi rural qu'es espectaculari. Mas es confondre consequéncias e causas.

Los mites sus l'istòria de la lenga son los de l'occitanisme militant de l'après 1945 (d'unes arguments se retròban dins lors eiretièrs de 2013 !).

¹ Cf. H. Lieutard, M.J. Verny, édts., *L'école française et les langues régionales, XIXe-XXe siècles, actes du colloque de Montpellier 13-14 octobre 2006*, coll. Études occitanes, Presses Universitaires de la Méditerranée, Montpellier.

2. Lo mite de la fin del mond

Lo mite de la fin del mond es absolutament central dins *La Santa Estela del Centenari*. Es representat de dos biais que s'interpenètran e se retròban mai que mai dins los quasèrns 1 e 3. Dins lo segond quasèrn, sembla pas present, mas o es a través lo mite de la fin del mond representat per Joan Apòstol, representant del Crist de Montfavet. Evòca pas tant la fin del mond que la fin de la lenga d'òc.

a) Armagedon e los testimònis de Jehovah

Los testimònis de Jehovah constituïsson un element central dins lo raconte, servisson de fial roge al Quasèrn 1, se retròban dins lo segond e dins lo tresen son presents indirèctament a través l'apocalipisi nucleària que redobta lo vièlh.

⇒ los testimònis de Jehovah son un movement religiós nascut dins lo darrièr tèrç del s. XIX als Estats Units (fondator Charles Russell 1852-1916) amb un succès planetari fondat sul proselitisme. Al nivèl doctrinal, se caracterizan per la conviccion que lo Crist es tornat sus la Tèrra en 1914, mas es una preséncia que se pòt pas veire. Aquel temps marcat per la preséncia invisibla del Crist s'acabarà al moment de la granda batèsta d'Armagedon ont los umans opausats a Dieu, animats pel mal, seràn finalament destruchas per Dieu. Armagedon representa la victòria definitiva de Dieu sus Tèrra. Après la batèsta, lo Crist demorarà 1000 ans (*millenium*) sus Tèrra e restaurarà lo Paradís. Après los 1000 ans del règne de Crist, lo Diable tornarà per temptar los òmes mas serà definitivament vençut. D'aquel còs de doctrina, Bodon consèrva qualques elements sonque progressivament introduches :

- apareisson fòrça d'ora, en cò d'Enric Molin que recep Ambròsi Lorei (Quasèrn 1, 4)
- demòran longtemps (Quasèrn 1, 5, 6, 7, 8)
- se'n van pas qu'a la debuta de Quasèrn 1, 9

Pendent tot aquel temps, expausan lor doctrina, o una part puslèu de lor doctrina. Son retenguts los ponches següents :

- Quasèrn 1, 4 : lo Crist es tornat sus Tèrra (se parla pas de sa preséncia invisibla)
- Quasèrn 1, 4 : i va aver de guèrras, la paur de la conflagracion nucleària generalizada (Hiroshima, Nagasaki) es justificada, es la forma que prendrà Armagedon (títol occitan del capítol), los calculs se fondon sus las profecias del profèt Ezequièl (capítols 40 a 48) (títol anglés)
- Quasèrn 1, 5 : los òmes bons (// los bons òmes, nom que se donavan los perfieches catars) seràn sauvats, los mòrts son dins l'Infèrn, l'arma es pas desseparada del còs
- Quasèrn 1, 6 : lo mond es dominat per Satan (la Bèstia), cal doncas refusar las marcas del poder uman, « las institucions dels pòbles » > es per aquò que lo jove testimoni refusa lo servici militar (orrors de la guèrra (Orador (sus Glana, 87, 1944))
- Quasèrn 1, 7 : l'investiment dins una causa umana es d'idolatria (es un mot) : exemple de Breslau, en Silesia, avant la WW II vila alemanda e ara polonesa
- Quasèrn 1, 8 : lo mond novèl (lo del millenium) es un mond de patz e de concòrdia entre los umans e la Creacion

La darrièra evocacion, lo mond novèl, acompanha la convidacion facha a Enric Molin de metre l'occitan al servici de la causa dels testimònis de Jehovah de meteís biais que sant Pau qu'illustrèt la lenga grèga. Implicitament, es suggerit que l'occitan pòsca èstre una lenga (*la lenga ?*) d'aquel mond novèl que seguís Armagedon.

Après l'expausat de la doctrina e la partença dels dos testimònis, la question pareis clavada levat qu'Enric Molin dona a Ambròsi Lorei las brocaduras laissadas pels testimònis de Jehovah (Quasèrn 2, 1) e Ambròsi Lorei las pren avant de dormir lo ser ont recep la letra que li anòncia qu'es vengut oficialament membre del Felibritge. Los testimònis de Jehovah acompanhan lo viatge d'Ambròsi Lorei fins a Avinhon :

- Quasèrn 2, 2 : los dos testimònis de Jehovah son dins la miquelina que va a Tolosa. Ambròsi Lorei legís un papièr qu'anòncia la fin del mond (a partir d'un accident de tren)
- Quasèrn 2, 3 : los testimònis de Jehovah retròban tres autres testimònis de Jehovah sul cai a Tolosa. An lo jornal *Desrevelhatz-vos !* Contemplan lo mond de la sala d'espèra que caldriá evengelizar. Se retròban los testimònis de Jehovah a Nimes : Ambròsi Lorei los vei davalat del tren just après aver vist d'òmes sul cai que legisson *Desrevelhatz-vos !*
- Quasèrn 2, 4 : los testimònis de Jehovah prenon lo tren e davalan a Avinhon. Lo títol francés del capítol presenta lor preséncia coma « inquiétante », son tanben dins lo títol anglés

Puèi, los testimònis de Jehovah desapareisson del raconte que se centra sus la celebracion. Aquela desaparicion fa mai espectaculara lor irrupcion dins lo debanament de la cerimonia :

- Quasèrn 2, 7 : Al moment de sortir, lo capolièr es agressat pels testimònis de Jehovah que cridan « la fin es aquí ». Felibres e testimònis de Jehovah se baton. A la fin, lo jove testimoni de Jehovah explica que prenguèron lo capolièr per Jòrdi de Montfavet. Scèna comica, que fa pensar a un Armagedon en reduccion.

Lo rescontre amb lo parà (Quasèrn 2, 9) amb lo discors anti-militarista del vièlh pòt èstre interpretat coma un resson de la posicion dels testimònis de Jehovah.

Dins lo quasèrn tresen, los testimònis de Jehovah son pas presents coma tals, mas o son a través de la paur del cataclisma nucleari qu'es a la basa de la demarcha del vièlh.

b) l'apocalipsi nucleària

Es anonciada pels testimònis de Jehovah (Quasèrn 1, 4) que i veson la forma que poiriá prene Armagedon. Lo vièlh apren per la ràdio lo bombardament d'Hiroshima (Quasèrn tresen, 6). Per el, es evident que la fin del mond es pròcha (« La fin es aquí » títol occitan, « La fin est proche », « The World's End »). Lo parallèl amb los testimònis de Jehovah es tirat a la debuta de Quasèrn tresen, 7 per Ambròsi Lorei. Aquela fin del mond pòt prene una forma lenta (accidents, 192). Precedirà la fin del mond total (per l'amodament del solelh, certesa scientifica, o de cataclismes diversés). D'aquí la sillèpsi dins la frasa :

Qualques annadas encara e puèi la fin del mond [= *conflagracion nucleària generala*]. Mas alara la lenga d'Òc entrò la fin del mond [= *fin del solelh, p. ex.*] se parlariá ! Qual sap, lo darrièr cridal d'òme, gemec o renèc, seriá en òc... (192)

La fin del mond ven una obsession (repeticions dins lo quasèrn tresen, 7). Tota l'accion del vièlh va èsser, a partir d'aquí, de crear de robòts que resistiguèsson a las radiacions nucleàrias. Sos esfòrces per aquò son relatats dins lo quasèrn tresen, 7, 8, 9 e 10. Lo catarisme es botat en relacion amb aquela la fin del mond dins lo quasèrn tresen, 10. Los òmes an atenh lo darrièr estadi dins la coneissença : lo nogalh atomic (216). La marridesa de la Creacion (dominada pel diable) va èstre anequelida : « Pauc de temps encara e la tèrra seriá netejada de son poiridum » (216). Es a aquel moment qu'una novèla Creacion va poder prene plaça : lo vièlh es lo « Dieu passadís », lo demiurg d'una umanitat novèla (//Quasèrn 1, 8 « Lo mond novèl » dels testimònis de Jehovah mas dins una version post-cataclistica e

Universitat Tolosa-Joan Jaurès – Jornada CAPES Occitan-Lenga d'Òc – 29 de genièr de 2015 – Joan Francés Courouau – Los mites dins la *Santa Estela del Centenari* de J. Bodon

occitana). Lo parallèl amb una paraula messianica (//testimònis de Jehovah) es evident a la fin del quasèrn tresen, 10, ont lo vièlh repren doas ideas de la Bíblia :

- lo Vèrb (gr. *Logos* = paraula del Creator (*Bíblia* : « A la debuta èra lo Vèrb », Jn 1, 1) 218 (lo vèrb serà occitan)
- « Creissètz e multiplicatz » (*Gen* 1, 22 ; *Gen* 1, 28; *Gen* 9, 1 ; *Gen* 9, 7) // proselitisme dels testimònis de Jehovah)

Lo vièlh e los testimònis de Jehovah an fòrça causas en comun :

- creson a la fin del mond
- vòlon salvar l'umanitat
- son animats per una fe pregonda

Lo vièlh ofrís una resposta occitana a l'ànsia que fa nàisser la perspectiva de la fin del mond. Los testimònis de Jehovah vòlon formar de crestians novèls, el d'umans novèls. Se destrian ça que la sus la question de la lenga : pels testimònis de Jehovah, aquesta es un vector (« un esplech », 68), pel vièlh, es lo fondament de tot, es l'objècte d'una « fe ».

⇒ en 1960, sèm en plena Guèrra freja (de la fin de la Segonda Guèrra mondiala a la casuda de la paret de Berlin). La perspectiva d'una guèrra nucleària entre l'Occident (Estats-Units, Euròpa, OTAN) e blòc soviètic (URSS e satellitas) es mai fòrta que jamai.

c) lo Crist de Montfavet e la fin de la lenga

Lo felibre que se lèva al moment de la taulejada felibrenca (Quasèrn 2, 6) es pas lo portaire d'una fin del mond tala coma es anonciada pels testimònis de Jehovah o redobta pels qu'an paur de la catastrofa nucleària. Pr'aquò, cal primièr remarcar qu'aquel personatge se fa apelar Joan Apòstol e Joan es l'apòstol que liura la vision de l'Apocalipsi dins lo *Novèl Testament*. Segond, sas doas intervencions dirèctas (Quasèrn 2, 6 (discors) e E 2-E 3² (letra) pòrtan sus la fin de la lenga :

- dins Quasèrn 2, 6, introduitz una nòta discordanta en brandissent l'espèctre de la mòrt de la lenga : l'occitan es pas una lenga « viva » (121), se demanda qual festejarà lo bicentenari del felibritge. Son intervencion fa nàisser de protestacions (// los testimònis de Jehovah dins la miqelina, Quasèrn 2, 2). Degun lo vòl pas escotar. Fa l'apologia del Crist de Montfavet (⇒ personatge qu'a realament existit : Georges Roux, 1903-1981, que difusiguèt a partir de 1951 sa pensada al dintre d'una comunitat declarada en prefectura en 1952 jol nom de « Église chrétienne universelle ». Prevesiá l'establiment d'una Ciutat frairala planetària lo 1er de genièr de 1980).
- dins E3, renega l'occitan perquè lo Crist de Montfavet aviá renegat l'occitan en favor del francés, assimilat a la lenga de la Revelacion (es coma aquò qu'es revirat lo grèc ἀποκάλυψις / *apokálupsis*, « desvelament, revelacion ») e de la Vida (amb una « V » majuscula, esséncia de l'existéncia). Per oposicion, las autras lengas son de lengas de mòrt (250).

Aquel personatge es presentat coma un apòstol (títol anglés) exemplificat pel personatge de « John de Gonfaron » que proven d'una cançon provençala (Annèx, « Marche de l'Académie provençale ») que bota en scèna un convertit a l'islam. Implicitament, aquò reven a assimilar

² E = epistòla = letra versificada.

lenga e fe (//Quasèrn 1, 7, lenga = idòla ; Quasèrn 2, 1, « la fe » per Enric Molin e Ambròsi Lorei.

Joan Apòstol fa doncas lo ligam entre los testimònis de Jehovah e lo vièlh al nivèl de la lenga. A la debuta (Quasèrn 2, 6) es coma los felibres, Enric Molin, Ambròsi Lorei e lo vièlh, es estacat a la lenga (vòl simplament que los felibres se convertiscan) mas evòca la mòrt de la lenga. Son apostasia se fa encara jol doble signe de la mòrt (occ = mòrt, fr. = vida cf. letra de Joan Apòstol a la fin) e de la fe. Es el, mai que cap d'autre personatge, que pòrta l'idèa de la mòrt sociala de la lenga (lo vièlh pòrta aquela de la mòrt fisica de la lenga) e aquò es encara un mite : lo mite de la mòrt de la lenga.

3. Lo mite de la mòrt de la lenga e lo mite del darrièr

⇒ Las lengas morisson, es clar, mas pels linguistas e pels istorians, aqueles fenomèns de mòrt de las lengas representan un fenomèn complèx que se fa pas del jorn a l'endeman, que pren de formas diversas, ramificadas, es un procès que s'expandís sus de decenias, e mai de sègles e que de còp es pas complet (exemples del latin o del cornic).

Istoricament, aquel mite es un mite recent (a rapòrt d'aquel de la fin del mond qu'es vièlh coma... lo mond). Son aparicion coïncidís amb lo romantisme, es Chateaubriand l'inventor per Euròpa d'aquela idea, dins las *Mémoires d'outre-tombe*, dins de passatges escriches en 1822 ont evòca los Amerindians que s'occidentalizan - ja ! - :

Ne cherchez plus en Amérique les constitutions politiques artistement construites dont Charlevoix a fait l'histoire : la monarchie des Hurons, la république des Iroquois. Quelque chose de cette destruction s'est accompli et s'accomplit encore en Europe, même sous nos yeux ; un poète prussien, au banquet de l'Ordre Teutonique, chanta, en vieux prussien, vers l'an 1400, les faits héroïques des anciens guerriers de son pays : personne ne le comprit, et on lui donna, pour récompense, cent noix vides. Aujourd'hui, le bas-breton, le basque, le gaëllique meurent de cabane en cabane, à mesure que meurent les chevriers et les laboureurs.

⇒ lo vièlh-prussian, lenga baltica parenta del lituanian e del leton, s'amodèt al sègle XVII. Tot es faus dins aquel raconte, mas la scèna, inventada de totas pèças, es espectaculara. Ne cal retenir doas causas :

- la lenga s'incarna dins un individú
- aquel individú es lo darrièr representant de sa lenga, es lo darrièr locutor (n'i a pas qu'un)
- perquè la lenga es mòrta
- fòrça lengas desapareisson jorn per jorn (notar las lengas causidas per Chateaubriand (Breton de Bretanha-Nauta) e l'associacion amb la ruralitat)

Lo mite romantic de la mòrt de la lenga desemboca doncas sul mite del darrièr locutor. (Courouau 2007) Aqueste darrièr locutor incarna pas son qu'una lenga, mas tota la civilizacion que la lenga n'es l'expression, tota una vision del mond, es – per reprene la formula de l'antropològ Danièl Fabre – « un individú-mond ».

Tota aquelas representacions se retròban dins *La Santa Estela del Centenari* :

- La fin del mond evocada pels testimònis de Jehovah significa la mòrt fisica de l'occitan.
- L'entrepresa del vièlh es una reaccion contra aquela fin del mond. Lo tèma del darrièr es explicitament evocat :

Qualques annadas encara e puèi la fin del mond [= *conflagracion nucleària generala*]. Mas alara la lenga d'Òc entrò la fin del mond [= *fin del solelh*] se parlariá ! Qual sap, lo **darrièr** cridal d'òme, gemec o renèc, seriá en òc... (192)

L'òme-robòt que vòl crear lo vièlh es a l'encòp

- una creatura que subreviu als darrièrs òmes tuats dins la catatròfa nucleària
- lo primièr d'una raça nòva
- serà lo darrièr a la fin complèta e definitiva de l'umanitat

Lo mite del darrièr recep d'autras ilustracions dins *La Santa Estela del Centenari*, totas ligadas al mite de la mòrt de la lenga :

- Joan Apòstol (Quasèrn 2, 6) significa implicitament als felibres que son los darrièrs conscients de la valor de la lenga ; dins un sègle i aurà pas mai de celebracion de la fondacion del Felibritge
- Dionisi Saurat (Quasèrn tresen, 9) se presenta coma lo « darrièr bolgre », *i. e.* lo darrièr Catar. Aquela formulacion, estent l'associacion facha entre fe e lenga e la plaça del catarisme dins lo mite de l'istòria de la lenga, es fundamentala. Après lo darrièr, es la mòrt, la fin definitiva (de la fe), es doncas una altra fin del mond.

4. L'invalidacion dels mites o una lectura simbolista de *La Santa Estela del Centenari*

La question de l'eròi dins aquela òbra se pòt pausar. Qual i a coma eròi aquí dedins ? Prengam dins l'òrdre los diferents personatges.

a) lo narrator

Apareis unicament dins lo prològ, l'epilòg e las pèças jonchas a l'epilòg (E2, E3). L'identitat amb l'autor es pas jamai prepausada dins lo còs del raconte, mas dins doas tèstas de capítols, apareis (en fr.) : Quasèrn 2, 8 « Le romancier Jean Boudou de passage dans la Rome française nous livre ses impressions » e E1 « L'enquête du romancier Jean Boudou n'éclaircit pas le mystère ». Es doncas a l'encòp un narrator retirat mas present coma quadre al raconte que ne garantís l'autenticitat (mas aquela autenticitat es fictiva).

b) Ambròsi Lorei

Tre qu'apareis (Prològ) sabèm qu'es embarrat en cò dels fats. Son raconte, menat a la primièra persona, se presenta d'un biais neutre, racional, sens cap de deliris. Es el qu'es confrontat a la foliá dels autres. Lo retrobam embarrat a la fin (E1, E2). La veracitat de son raconte es impossible d'establir. L'episòdi de la font de Nimes pòt recebre doas interpretacions :

- una susnaturala, lo passatge d'una dimension a una altra. S'acordariá plan amb la pensada de D. Saurat. Lo raconte relevariá alara mens de la sciéncia-ficcion que d'un meravilhós paranormal. La letra del notari e la del gendarma (E1) confirman que los personatges del vièlh e de Joseta an plan existit. Lo personatge de Joan Apòstol tanben a existit.
- una naturala : Ambròsi Lorei es fat, s'es mancat negar dins la font de Nimes e lo demai es la frucha de sa foliá.

Coma es impossible a la fin d'estatuar dins un sens o dins un autre, sèm plan dins una òbra que relèva del fantastic. Lo fach es, pr'aquò, qu'Ambròsi Lorei es a l'asili. A pas res d'un eròi (ni mai d'un anti-eròi : a pas de defaults particulars !). Coma fat, son discors cor la risca d'èstre entièrament invalidat.

Ambròsi Lorei fa ofici de doble de l'autor :

- vocacion de poèta occitan
- rescontre amb Enric Molin
- presonièr de guèrra
- afiliacion al felibritge

Aquò pausa la question de la dimension autobiografica de *La Santa Estela del Centenari*. De mal verificar puèi que coneissèm mal la vida de Bodon.

c) los felibres

Levat Enric Molin que sa figura es respectada e admirada per A. Lorei (= doble del narrator-Bodon), la felibrejada d'Avinhon es presentada amb una ironia al limit de la crudeltat. Son de fats : discors del felibre catalan, arribada dels gardians, filhas nècias qu'entonan *Copa Santa* quand Joan Apòstol parla de religion, collusion amb la Glèisa (avesque), declamacions de poèmas, folclòr...

d) los testimònis de Jehovah

Los discorses dels testimònis de Jehovah son impossibles de recebre :

- per Enric Molin que los tracha d'« ipotècas » (Quasèrn 1, 9, 73)
- pel monde de la miquelina (Quasèrn 2, 2)
- pels felibres (Quasèrn 2, 7)

mas fondamentalement son pas remeses en causa dins lors basas teoricas. Son puslèu los intertítols que servisson a aquò :

- Quasèrn 1, 7. La juxtaposicion de « Oradour Breslau Jehovah et Henri Mouly » e en anglés lo jòc de mots entre *idle* e *idol* (*Spilled Wine and Idle Talk*, *idle talk* = paraulas vanas)
- Quasèrn 1, 8. En anglés, « *What Premium (= bonus) for Eternity* » es ironic per parlar del « mond novèl »
- Quasèrn 2, 2. En francés « Les témoins de Jehovah occupent les lignes de la SNCF » es iperbolic e ironic
- Quasèrn 2, 3. Mentre que los títols francés e occitan se concentran sul vièlh, lo títol anglés « *The Gathering of the Clans. Witnesses Group on Railways* » torna sus eles amb la meteissa intencion ironica
- Quasèrn 2, 4. En francés « malgré la présence inquiétante des Témoins de Jéhovah »
- Quasèrn 2, 7. Subredicha entre títols francés e anglés > efiech comic

Los testimònis de Jehovah fan partida dels fats botats en scèna pel raconte :

- Prològ « Où commence une histoire de fous »
- Quasèrn tresen, 12 « L'espital dels fats » / Nouvelle histoire de fous.

e) Dionisi Saurat

Es presentat coma illuminat. Lo títol del quasèrn tresen, 10 ont es expausada la doctrina del catarisme es ironic : « La philosophie de Denis Saurat. Un évangile bougrement original »

f) Joan Apòstol e lo Crist de Montfavet

Disqualificats coma illuminats tanben. Es Joan Apòstol qu'a lo mot de la fin

- letra al General de Gaulle
- letra al narrator-enquistaire

L'apostasia se fonda sus d'arguments de cresença, de fe. Tot es afar de fe (tres còp repetit dins lo títol del quasèrn 2, 1). E la fe mena a la foliá.

g) lo vièlh

Es clar que fa partida dels fòls. Son engatjament en favor de la lenga occitana se fa al dintre del Felibritge mas son accion sembla parallèla : sosten, paga, incita (Quasèrn tresen, 5). Avèm vist qu'es associat, a través lo mite de la fin del mond, als testimònis de Jehovah. En realitat, lo mite de la fin del mond amaga lo mite de la mòrt de la lenga e del darrièr. D'aquel ponch de vista, se pòt prepausar, fàcia al grop del Felibritge que refusa de veire la fin de la lenga, l'equivaléncia vièlh - testimònis de Jehovah que creson a la fin del mond - lenga (o de la lenga - mond). Lo proselitisme dels testimònis de Jehovah (Quasèrn 2, 2 e 3), lo títol de lor jornal *Desrevelhatz-vos !* fan pensar al militantisme dels occitanistas d'après-guèrra : s'agís de convertir los Occitans a un mond novèl que l'occitan i es la lenga de la vida. Dins los tres cases, es lo meteís activisme, fondat sus la paur de la mòrt (del mond = de la lenga), alargat a l'ensemble de la poblacion (testimònis e occitanisme). La batèsta de la Santa-Estela es un pichon Armaguedon que vei s'afrontar felibres e testimònis (totes fats), armadas del ben e del mal... mas ont es lo ben e ont es lo mal ?

La nau dels fòls occitans

Lo grops dels felibres (1) e lo grop dels testimònis (2a), duplicat amb lo personatge del vièlh (2b) luchan per un mond novèl. Son totes remandats esquina contra esquina per Joan Apòstol qu'a lo darrièr mot : es lo francés qu'es la lenga de la vida > fin ironica.

Tot lo mond es fat : los defenseires de l'occitan, felibres, occitanistas, los promotors del francés. Es un mond de foliá, una *nau dels fòls* (*Narrenschiff* de Sebastian Brant (fin sègle XV) : un batèu ont son embarcats los fòls e que va al naufragi.

Concrètamènt, *La Santa Estela del Centenari* se presenta doncas coma una mesa en causa generalizada. Fonciona

- coma una satira (del felibritge, de l'occitanisme, del primat del francés) [Rapèli la defincion de la satira : desvelar un « vici » en cercar un efièch comic ; d'aquel ponch de vista, es pas un pamflet (fr. pamphlet) que se contenta d'atacar]
- coma un roman a claus (fr. *roman à clef*) : los personatges son mascats, es al legeire de retrobar lor identitat (practica anciana que remonta al sègle XVII, *Le Grand Cyrus* de Madame de Scudéry (lo roman mai long de tota la literatura francesa !) que pren son environa pròcha coma personatges que masca jos d'autres identitats)

Bibliografia

BRUN, Auguste, *Recherches historiques sur l'introduction du français dans les provinces du Midi de la France*, Paris, Champion, 1923.

COUROUAU, Jean-François (dir.), « Le mythe du dernier locuteur », *Lengas, revue de sociolinguistique* 61, 2007, 7-11.

COUROUAU, Jean-François, *Et non autrement. Marginalisation et résistance des langues de France (XVIe-XVIIe siècle)*, Genève, Droz, 2012.

GARDY, Phillippe / HAMMEL, Étienne, *L'occitan en Languedoc-Roussillon*, Canet, Trucaire, 1994.

LIEUTARD, Hervé / VERNY, Marie-Jeanne, *L'école française et les langues régionales, XIXe-XXe siècles. Actes du colloque de Montpellier 13-14 octobre 2006*, coll. Études occitanes, Presses Universitaires de la Méditerranée, Montpellier, 2007.

MARTEL, Philippe, « De l'occitan au français : la résistible ascension de la langue du Roi (fin XIIIe-début XVIe s.), in Henri Boyer / Philippe Gardy (dirs), *Dix siècles d'usages et d'images de l'occitan. Des troubadours à l'internet*, Paris, L'Harmattan, 2001, 93-114.